

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000 basisanalyse 2016-2021

Revideret udgave

**Vadehavet – Vidåen, Tøndermarsken
og Saltvandssøen**

Natura 2000-område nr. 89,
Fuglebeskyttelsesområde F60

Kolofon

Titel:

Natura 2000 basisanalyse 2016-2021
Revideret udgave
Vadehavet – Vidåen, Tøndermarsken og
Saltvandssøen
Natura 2000-område nr. 89
Fuglebeskyttelsesområde F60

Emneord:

Habitatdirektivet, Fuglebeskyttelsesdirektivet,
Miljømålsloven, basisanalyse.

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.naturstyrelsen.dk

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2014

ISBN nr.:

978-87-7091-164-1

Dato:

18. december 2014

Forsidefoto:

Naturstyrelsen

Resume:

Natura 2000-basisanalyse for Vadehavet -
Vidåen, Tøndermarsken og Saltvandssøen.
Basisanalysen sammenfatter landsdækkende,
kvalitetssikrede data for de arter og naturtyper,
som Natura 2000-området er udpeget af hensyn
til. Basisanalysen indeholder en kortlægning af
naturtyper og levesteder, en vurdering af
naturtilstanden og en foreløbig vurdering af
negative påvirkninger (trusler) mod en god
naturtilstand.

Må citeres med kildeangivelse

Indhold

1. Natura 2000-basisanalyse (planperiode 2016-2021)	4
1.1 Basisanalysens indhold.....	4
1.2 Natura 2000-planprocessen	5
1.3 Udpegningsgrundlag	5
1.4 Datagrundlaget	6
1.4.1 Datagrundlag arter.....	7
2. Vidåen, Tøndermarsken og Saltvandssøen.....	8
2.1 Områdebeskrivelse	9
2.2 Udpegningsgrundlag i dette Natura 2000 område	10
2.3 Områdets arter	10
2.3.1 Fuglearter	10
2.4 Naturtilstand og tilstand af arters levesteder	21
2.4.1 Levestedskortlægning og tilstandsvurdering.....	22
2.5 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)	23
2.5.1 Trusler, der vurderes konkret i denne basisanalyse	23
2.5.2 Trusler, der ikke er omfattet af denne basisanalyse	24
3. Litteratur	26

1. Natura 2000-basisanalyse (planperiode 2016-2021)

EU's Natura 2000-direktiver (fuglebeskyttelsesdirektivet og habitatdirektivet) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter af europæisk betydning.

Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter (habitatdirektivet) med senere ændringer og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/147/EF af 30. november 2009 om beskyttelse af vilde fugle (fuglebeskyttelsesdirektivet)

Danmark har valgt at gøre dette ved en systematisk og tilbagevendende Natura 2000-planlægning, der på grundlag af direktivforpligtelsen og den nationale naturovervågning for 6-årige planperioder (dog 12-årige for skovbevoksede fredsskovpligtige arealer) prioriterer den krævede indsats. Planperioden 2016-21 dækker derfor som udgangspunkt ikke de fredsskovpligtige arealer.

Natura 2000-planlægningen sker efter reglerne i miljømålsloven og bekendtgørelse om Natura 2000-skovplanlægning, der fastsætter, at en Natura 2000-plan består af:

- Mål for naturtilstanden i Natura 2000-området.
- Indsatsprogram.

Indsatsprogrammet for det enkelte Natura 2000-område udarbejdes på baggrund af en basisanalyse og foreliggende overvågningsdata.

Basisanalysen skal indeholde følgende elementer:

- Kortlægning af habitatnaturtyper og levesteder for arter, som områderne er udpeget for.
- Vurdering af tilstand og foreløbig vurdering af trusler.
- Et resumé, som på kortbilag angiver beliggenheden af de kortlagte arealer og tilstanden.

Basisanalysen indgår efter seneste ændring af miljømålsloven ikke som en del af Natura 2000-planen, men præsenterer datagrundlaget for denne plan.

Basisanalysen for planperiode 2016 -2021 blev offentliggjort 20. december 2013. Basisanalysen er siden blevet revideret og suppleret med tilstandsvurdering af en række kystnaturtyper samt med nye data om levesteder for ynglefugle. Enkelte steder er der foretaget supplerende kortlægning og tilstandsvurdering af mindre naturarealer. Endvidere har bemærkninger fra kommuner og andre interessenter indgået i revisionen af basisanalysen. Oplysninger om igangværende indsats er endvidere blevet opdateret med seneste opgørelser fra NaturErhvervstyrelsen.

1.1 Basisanalysens indhold

Basisanalysen er grundlaget for målfastsættelse og indsatsprogram i Natura 2000-planen for de enkelte, udpegede Natura 2000-områder. Basisanalysen fokuserer på Natura 2000-forpligtelser og dermed på de arter og naturtyper, som området er udpeget for at beskytte.

Basisanalysen er udarbejdet på grundlag af de nationalt indsamlede og/eller kvalitetssikrede data, der indhentes gennem det nationale overvågningsprogram for vand og natur - NOVANA. Data er offentligt tilgængelige på Danmarks Miljøportal. Naturstyrelsen har i årene 2010-12 gennemført en fornyet og udvidet kortlægning af de enkelte habitatnaturtyper og visse arters levesteder, og data herfra udgør sammen med tilstandssystemerne for de enkelte naturtyper og visse arters levesteder omdrejningspunktet for basisanalysen.

Vurderinger af de enkelte naturtyper og arters bevaringsstatus og de negative påvirkninger, som de er udsat for, bygger på NOVANA-rapporter over samme data udarbejdet af Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE) ved Århus Universitet. Rapporterne er udarbejdet som led i DCE's funktion som fagdatacenter for det nationale overvågningsprogram. Vurdering af forstyrrelser af fugle og pattedyr bygger på DCE-rapporten - "Vurdering af forstyrrelsestrusler i Natura 2000-områderne", der er udarbejdet for Naturstyrelsen i forbindelse med opfølgningen på den 1. Natura 2000-plan.

Der findes andre data om naturen i Natura 2000-områderne. Disse er dog ikke tilstrækkeligt ensartede og landsdækkende til, at Naturstyrelsen har inddraget dem i de statslige basisanalyser, som blandt andet skal danne grundlag for en national prioritering af indsatsen i 2. planperiode. Mange af disse data vil med fordel kunne indgå i senere faser af planlægningen, ikke mindst i forbindelse med fastsættelse af konkrete forvaltningstiltag.

Natura 2000-planlægningen 2016-21 vedrører som udgangspunkt kun de arealer, der er omfattet af miljømålsloven, da planperioden for arealer omfattet af skovloven er 12 år (2010-21). Naturstyrelsen har alligevel for fuldstændighedens skyld valgt i basisanalysen at medtage alle indsamlede artsdata – uanset visse datasæt vedrører arealer omfattet af skovloven.

Selvom basisanalysen er udarbejdet midt i gennemførelsen af den 1. Natura 2000-plan, vil der for hvert enkelt område indgå en foreløbig status for gennemførelsen af den 1. plan byggende på tilgængelig viden om tilsagn om tilskud efter landdistriktsstøtteordningerne og godkendte EU-projekter (Life+).

1.2 Natura 2000-planprocessen

Planprocessen for de statslige Natura 2000-planer er fastsat i miljømålsloven. Med ændringen af miljømålsloven med virkning fra 1. juni 2013 er processen:

Natura 2000-planen udarbejdes efter forudgående drøftelse med de berørte statslige, kommunale og regionale myndigheder og med inddragelse af nationalparkbestyrelser, foreninger, organisationer og lodsejere, som har en væsentlig interesse i planen.

De tværgående, overordnede drøftelser foregår på nationalt niveau. På regionalt niveau præsenterer Naturstyrelsen basisanalyser, og et muligt planindhold drøftes. Basisanalyserne offentliggøres senest samtidig med, at drøftelser med de berørte interessenter indledes.

Forslag til Natura 2000-planer for 2016-21 offentliggøres senest 1 år efter offentliggørelsen af basisanalyserne. Miljøministeren (Naturstyrelsen) fastsætter en frist på mindst 12 uger for indgivelse af høringssvar vedr. planforslagene. Miljøministeren vedtager efterfølgende planen. Der gælder dog særlige høringsregler, hvis det offentliggjorte planforslag ændres væsentligt.

1.3 Udpegningsgrundlag

For hvert Natura 2000-område findes et udpegningsgrundlag, der ud fra de af EU fastsatte regler rummer de internationalt væsentlige arter og naturtyper for det pågældende område. For disse dyr, fugle, planter og naturtyper er der inden for de udpegede Natura 2000-områder en særlig

forpligtelse. Det er alene de arter og naturtyper, der er på områdernes udpegningsgrundlag som behandles i denne basisanalyse.

De danske fuglebeskyttelsesområder blev udpeget i 1983 med en lille justering i 2000, og der er nu udpeget 113 fuglebeskyttelsesområder i Danmark. I 1998 blev habitatområderne tilsvarende udpeget. Disse blev justeret og udvidet, senest i 2011, og der er nu 261 habitatområder i Danmark. Fuglebeskyttelsesområderne og habitatområderne udgør det samlede Natura 2000-netværk. Fuglebeskyttelses- og habitatområder kan være sammenfaldende eller ligge i umiddelbar tilknytning til hinanden, hvorfor der i alt er 252 Natura 2000-områder i Danmark. I Natura 2000-områder, hvor der indgår habitatområder og fuglebeskyttelsesområder med forskellig afgrænsning, er forpligtelsen i forhold til udpegningsgrundlaget udelukkende knyttet til det enkelte delområdes geografiske afgrænsning.

Naturen er dynamisk, og nogle arter og naturtyper indvandrer til nye områder, mens andre af naturlige grunde forsvinder fra områder, hvor de tidligere var kendt. Endvidere forbedres vidensgrundlaget om arternes og naturtypernes forekomst inden for områderne yderligere i forbindelse med systematisk kortlægning, overvågning og andre undersøgelser. Derfor opdateres udpegningsgrundlaget for de enkelte Natura 2000-områder med mellemrum. Dette vil typisk ske hvert 6. år forud for rapportering til EU og udarbejdelse af nye statslige Natura 2000-basisanalyser med efterfølgende Natura 2000-planer. Naturstyrelsen har i 2012 opdateret udpegningsgrundlag for såvel fuglebeskyttelsesområderne som habitatområderne efter offentlig høring. Kriterier for opdateringen og de udpegningsgrundlag, der gælder fra den 1. januar 2013, kan ses på [Naturstyrelsens hjemmeside](#).

Natura 2000-indsatsen for områdets udpegede naturtyper og arter vil dog i mange tilfælde betyde, at forholdene også forbedres for en lang række både almindelige, sjældne og rødlistede arter, der findes inden for området, men som ikke er grundlag for områdets udpegningsgrundlag som Natura 2000-område.

1.4 Datagrundlaget

Ved udarbejdelse af den enkelte basisanalyse præsenteres kun aktuelle overvågningsdata for naturtyper og arter, der er medtaget på det pågældende Natura 2000-områdes udpegningsgrundlag. Dette afsnit om datagrundlaget er en generel beskrivelse, der er dækkende for alle Natura 2000-basisanalyser.

Data, der anvendes og præsenteres i denne basisanalyse, er kvalitetssikrede og landsdækkende data, der er offentligt tilgængelige. Det vil i helt overvejende grad dreje sig om data indsamlet og kvalitetssikret i forbindelse med gennemførelse af det statslige overvågningsprogram - NOVANA. Den konkrete, praktiske gennemførelse af overvågningen og efterfølgende databehandling for de enkelte arter og naturtyper kan ses i de udarbejdede tekniske anvisninger på [DCE's hjemmeside](#) og de årlige NOVANA-rapporter.

De fleste data stammer fra den terrestriske del af overvågningsprogrammet, men derudover inddrages data indsamlet i de øvrige NOVANA delprogrammer, fx tilstandsvurderinger og levestedskortlægning i søer, kortlægning af marine naturtyper samt artsdata fra de akvatiske overvågningsprogrammer i NOVANA fx data til belysning af forekomst af lampretter andre fisk, insekter og havpattedyr.

Naturtype- og artsdata, der anvendes i basisanalyserne, kan findes på Miljøministeriets [MiljøGis](#) og i [Danmarks Naturdata](#).

1.4.1 Datagrundlag arter

Arternes udbredelse, forekomst og antal gennemgås og beskrives på baggrund af de kvalitetssikrede data, der er indsamlet i NOVANA-programmerne.

I basisanalysen præsenteres udelukkende data om arter, der indgår i udpegningsgrundlaget for området, og som dermed er en del af Natura 2000-forpligtelsen.

Der er ikke med denne basisanalyse forsøgt analyseret og præsenteret viden om forekomst af områdets øvrige, sjældne, rød- eller gullistede arter eller arter optaget på habitatdirektivets bilag IV. Varetagelsen af hensynet til disse arter indgår ikke specifikt i Natura 2000-planlægningen.

For den overvejende del af arterne på Natura 2000-områdernes udpegningsgrundlag er resultaterne fra NOVANA-programmet beskrevet i den videnskabelige rapport fra DCE- Nationalt Center for Miljø og Energi - Overvågning af arter 2004-2011.

I rapporten gives der et overblik over de enkelte arters forekomst og udbredelse samt en præsentation af de pågældende arters status i Danmark på baggrund af de indsamlede overvågningsdata. Metode til overvågning af arter i NOVANA-programmet er grundigt beskrevet i de tekniske anvisninger, der kan ses via DCE's hjemmeside.

Fuglenes udbredelse, antal og bestandsudvikling beskrives ligeledes på baggrund af data indsamlet og kvalitetssikret i forbindelse med gennemførelse af NOVANA-programmerne i perioden 2004-2012. Princippet for overvågning af både ynglefugle og trækfugle er, at alle arter, som indgår i et eller flere Natura 2000-områders udpegningsgrundlag overvåges med varierende frekvens afhængig af artens bevaringsstatus. Arter med ugunstig bevaringsstatus overvåges oftere og mere grundigt end arter med gunstig bevaringsstatus. Data til vurdering af fuglenes forekomst er for de fleste arters vedkommende indsamlet af Naturstyrelsen og DCE. Disse data bliver for flere arters vedkommende desuden suppleret med data indsamlet af Dansk Ornitologisk Forenings medlemmer via DOF-basen. De anvendte data kvalitetssikres af DCE og/eller af Naturstyrelsen og anvendes efterfølgende i Naturstyrelsens overvågning af de pågældende fuglearter.

For en række ynglefugle, der ikke er specifikt tilknyttet Natura 2000-områderne, foretages der i NOVANA overvågningen en ekstensiv overvågning, hvilket betyder, at DCE Aarhus Universitet ved udgangen af overvågningsperioden i 2015 udarbejder landsdækkende udbredelseskort for disse arter. Der findes ikke et ensartet, landsdækkende billede af deres forekomst i de Natura 2000 områder, hvor de indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Der er derfor ingen antalsangivelser i de basisanalyser, hvor disse ynglefugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

For den overvejende del af fuglearterne på Natura 2000-områdernes udpegningsgrundlag er resultaterne fra NOVANA-programmet beskrevet i den videnskabelige rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi – Fugle 2004-2011.

For stor vandsalamander, klokkefrø, eremit og 16 ynglefuglearter er der i NOVANA-programmet gennemført en levestedskortlægning til beskrivelse af kvaliteten af de pågældende arters levesteder. Disse data vil også blive præsenteret i basisanalyserne for de områder, hvor en eller flere af disse arter er medtaget på områdernes udpegningsgrundlag.

Overvågningsmetoderne for de enkelte fuglearter er beskrevet i de tekniske anvisninger.

2. Vidåen, Tøndermarsken og Saltvandssøen

Natura 2000-område N89 består bl.a af fuglebeskyttelsesområde F60 (blå skravering).

Klyden er på områdets udpegningsgrundlag både som yngle- og trækfugl (Foto Biopix.dk, WWW.biopix.dk).

2.1 Områdebeskrivelse

Natura 2000-område N89 Vadehavet har et areal på 151.158 ha. Natura 2000-området består af Habitatområderne nr. H78, H86, H90 og H239 og Fuglebeskyttelsesområderne nr. F49, F51, F52, F53, F55, F57, F60, F65 og F67. Staten ejer godt 10 % af landområdet.

Natura 2000-området omfatter ud over selve Vadehavet således også de inddigede marskområder fra Tjæreborg i nord til grænsen i syd, de nederste dele af de større å-systemer med udløb i Vadehavet (Varde Å, Sneum Å, Kongeå og Ribe Å) samt de udpegede habitatområder ved Brede Å, Vidå og Alslev Ådal.

Nærværende basisanalyse omfatter fuglebeskyttelsesområde nr. F60 Vidå, Tøndermarsken og Saltvandssøen. Arealmæssigt udgør dette delområde 6.498 ha, og de vestlige dele – Margrethe Kog – indgår i habitatområde H78 Vadehavet. Centralt i fuglebeskyttelsesområdet indgår dele af habitatområdet H90 Vidå med tilløb, Rudbøl Sø og Magisterkogen. Beskyttelsesområdet består langt overvejende af privatejede arealer, men staten (Fødevareministeriet og Miljøministeriet) ejer dog også betydelige dele mod vest.

Delområdet er beliggende i Tønder Kommune og indenfor vandplanområderne Hovedopland Vadehavet og Det Internationale Vanddistrikt Kruså/Vidå. Området består af et meget stort marskområde gennemskåret af Vidåen og et utal af mindre vandløb, kanaler og grøfter. I den østlige del (i Magisterkog) danner Vidåen et langstrakt søområde (Rudbøl Sø) omgivet af rørsump. Længst mod vest findes en kunstigt anlagt saltvandssø, hvor vand fra Vadehavet pumpes ind i et ca. 250 ha stort, lavvandet vadeområde bag Det Fremskudte Dige. Det samlede areal er på næsten 6.500 ha og omfatter en række inddigede kogsområder – Ubjerg Kog, dele af Møgeltønder Kog, Magisterkog, Højer Kog, Rudbøl Kog, Gammel Frederikskog, Ny Frederikskog og Margrethe Kog.

Tøndermarskområdet er et af Danmarks vigtigste yngleområder for en række eng-, mose- og strandengsfugle. Tidligere fandtes her bl.a. landets største bestande af nogle af ynglefuglene på udpegningsgrundlaget som rørdrum, plettet rørvagtel, hedeheg, brushane og sorterterne. Hvid stork var frem til 1990'erne også fast ynglefugl i området.

Tøndermarskområdet har betydelig national og international værdi som ynglefuglelokalitet, og området er meget vigtigt for rastende og overvintrende bestande af svaner, gæs, ænder og vadefugle, og især de fredede dele af Margrethekog og Saltvandssøen er meget vigtige opholdsområder for en lang række arter. For flere arters vedkommende er Tøndermarsken det vigtigste rasteområde i den danske del af Vadehavet.

Ny Frederikskog, Gl. Frederikskog, Rudbøl Kog og Magisterkog, i alt 2.570 ha, har været beskyttet om Lov om beskyttelse af de ydre koge i Tøndermarsken siden 1988. Desuden er Margrethekog med Saltvandssøen fredet (1.245 ha) og Margrethekog er omfattet af bestemmelserne i bekendtgørelsen om fredning og vildtreservat i Vadehavet.

2.2 Udpegningsgrundlag i dette Natura 2000 område

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 60		
Fugle:	rørdrum (Y)	hvid stork (Y)
	pibesvane (T)	sangsvane (T)
	kortnæbbet gås (T)	grågås (T)
	bramgås (T)	gravand (T)
	pibeand (T)	spidsand (T)
	skeand (T)	havørn (T) NY
	rørhøg (Y)	hedehøg (Y)
	pletlet rørvagtel (Y)	engsnarre (Y)
	klyde (TY)	hvidbrystet præstekrave (TY)
	hjejle (T)	strandhjejle (T)
	islandsk ryle (T)	almindelig ryle (T)
	brushane (Y)	lille kobbersneppe (T)
	fjordterne (Y)	sortterne (Y)
	mosehornugle (Y)	blåhals (Y)

Arter der udgør det gældende udpegningsgrundlag for Natura 2000-delområdet. "T" = trækfugl, "Y" = ynglefugl. Udpegningsgrundlag for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder er blevet revideret som beskrevet oven for. Arter der er tilføjet udpegningsgrundlaget er markeret med "NY". Arten Havørn (T) er tilføjet udpegningsgrundlaget.

2.3 Områdets arter

2.3.1 Fuglearter

Fuglebeskyttelsesområde 60 - Vidåen, Tøndermarsken og Saltvandssøen

Ynglefugle 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Blåhals									
Brushane	0	1	0	0	0	0	0		1
Engsnarre	4	0	0	1	0	0			
Fjordterne	7	2	0	2	0	0			1
Hedehøg	3	1	3	2	0	1		1	
Hvid stork	0	0	1	0	0	0			
Hvidbrystet præstekrave	1	0	1	2	0	0	1	0	0
Klyde	249	197	177	28	13	151			
Mosehornugle	0	0	1	0	0	1		0	
Plettet rørvagtel	5			1	1			2	1
Rørdrum	11	1	2	3	5	3			
Rørhøg									
Sortterne	16	1	19	0	22	12	14	18	33

Ynglefugle på udpegningsgrundlaget. Antal ynglepar optalt ved NOVANA-overvågningen 2004–2012. Årene 2010-12 indgår i det igangværende overvågningsprogram, og der er for denne periode alene medtaget data for de år, hvor den pågældende art er en del af programmet.

Rørdrum

Rørdrum er tæt knyttet til lokaliteter med store vanddækkede rørskovs ved søer, fjorde og brede vandløb. Arten er overvejende standfugl, som kan trække mod sydvest i forbindelse med strenge vintre. Forekomsten af rørdrum overvåges i det nationale overvågningsprogram senest i 2008, hvor bestanden blev opgjort til ca. 300 ynglepar. I begyndelsen af 1970'erne ynglede der 10-20 par i Danmark, bestanden har siden da været inde i en meget positiv udvikling, og ynglebestanden er frem til i dag mangedoblet, ligesom artens udbredelse er øget, og rørdrum findes nu ynglende over hele Danmark, med Vejlerne i Nordjylland som kernelokalitet for arten.

Der er observeret 1-11 ynglepar årligt i perioden 2004-2009 med tre par ved den sidste optælling i 2009. Herefter er den ikke overvåget i området. Forstyrrelser i området udgør ikke en trussel for arten.

Hvid Stork

Hvid stork er en sjælden og uregelmæssig ynglefugl i Jylland. Udover den oprindelige bestand af arten findes der på Sjælland en lille bestand, som stammer fra udsatte svenske fugle. Potentielle ynglelokaliteter udgøres først og fremmest af større områder med eng eller vedvarende græs, hvor storkene kan fouragere. Arten stiller ikke store krav til stedet, hvor reden placeres. I det nationale overvågningsprogram er overvågning af arten nu baseret på data fra DOFbasen. Disse data kvalitetssikres af DCE og anvendes efterfølgende til Naturstyrelsens overvågning af arten. Hvid stork har gennem en længere årrække været tæt på helt at forsvinde som dansk ynglefugl.

Hvid stork er kun registeret ynglende i området i 2006 med ét par. Arten er generelt ikke følsom overfor menneskelig aktivitet nær redestedet, og det vurderes, at der er tilstrækkeligt med uforstyrrede fourageringsområder i området.

Rørhøg

Rørhøg yngler primært i vådområder med veludviklede rørskove og fouragerer desuden over dyrkede marker, enge og græsarealer. Arten er trækfugl og den danske bestand overvintrer formentligt i Sydvesteuropa og i Vestafrika. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten på nu baggrund af kvalitetssikrede data fra DOFbasen. Arten er sidst overvåget i 2008. Rørhøg er mest almindeligt forekommende i den sydlige del af landet og mere talrig på Øerne end i Jylland. Den samlede danske ynglebestand er anslået til ca. 650 par. Der er næppe større trusler med rørhøg herhjemme, og artens bestandsudvikling og udbredelse synes at være stabil siden slutningen af 1980'erne.

Arten overvåges i overvågningsprogrammet – NOVANA 2011-15 for første gang. Det vil derfor ved programmets afslutning være muligt at give et landsdækkende billede af artens forekomst.

Hedehøg

Hedehøg yngler i Danmark primært på marker med vinterafgrøder samt i hedemoser og marskområder med lidt rørskov. Arten er trækfugl og overvintrer i Afrika syd for Sahara. Hedehøgen er tæt knyttet til Sønderjylland, hvor langt den største del af de 22-25 danske ynglepar findes. I forbindelse med det nationale overvågningsprogram overvåges arten hvert 3. år senest i 2011. Hedehøg har som ynglefugl været i tilbagegang i Danmark både hvad angår bestand og udbredelsesområde såvel i den korte periode 2004-2011 som på længere sigt i perioden 1980-2011.

Hedehøg har været regelmæssig ynglefugl i 2004-2007 med 1-3 par. I 2009 og senest i 2011 blev der observeret et par. Det er ikke vurderet, om forstyrrelse kan udgøre en trussel mod arten.

Plettet rørvagtel

Plettet rørvagtel yngler i ferske sumpområder, hvor vanddybden ikke overstiger 30 cm. Arten synes at foretrække vandområdernes starzone, men er også registreret i ukultiverede engområder i ådale med tidvise oversvømmelser. Arten er trækfugl, der overvintrer i Afrika og til dels i Indien. I forbindelse med det nationale overvågningsprogram overvåges arten nu på baggrund af kvalitetssikrede data fra DOFbasen. Arten er seneste overvåget i 2011. Antallet af ynglepar af plettet rørvagtel har i overvågningsperioden haft en fluktuerende ynglebestand. Samme fluktuerende tendens gør sig også gældende i et længere perspektiv i perioden 1980-2011.

Plettet rørvagtet er blevet observeret som fåtallig ynglefugl i perioden 2004-2012. Senest er et par registreret i 2012. Det er ikke vurderet, om det lave antal observationer af arten skyldes en reel ustadig yngleaktivitet i området potentielt forårsaget af forstyrrelse.

Engsnarre

Engsnarre yngler i Danmark på fugtige enge med relativ høj græsvegetation uden træer og buske og stedvis i kornmarker. Arten er vidt udbredt i Europa og bestanden overvintrer i Afrika. I forbindelse med det nationale overvågningsprogram overvåges arten nu på baggrund af kvalitetssikrede data fra DOFbasen. Arten er seneste overvåget i 2011. Engsnarre var tidligere en ret almindelig dansk ynglefugl og udbredt over hele landet, men i løbet af 1900-tallet gik arten gradvist tilbage og var formentlig helt forsvundet i en kort periode i slutningen af århundredet. Arten er siden vendt tilbage til en række områder, specielt i den sydlige del af landet samt i Nordjylland. Bestanden blev i 2011 estimeret til ca. 100-200 ynglepar. Ynglebestanden af engsnarre har på kort sigt i perioden 2004-2010 fluktueret, men arten har på lidt længere sigt i perioden 1980-2011 været i fremgang.

Arten har haft en ustabil yngleaktivitet i områder i 2004-2009 med 4 par i 2004 og et par i 2007. Efter 2009 er der ikke observationer fra området. Det er ikke vurderet, om forstyrrelse udgør en trussel for ynglefuglen.

Klyde

Klyden yngler hovedsageligt i kolonier primært langs lavvandede fjordkyster og i salt eller brakke kystlaguner, hvor der findes slikvader og åbne enge med kort vegetation. Rederne placeres ofte på småøer, der er i sikkerhed for ræve og andre rovdyr. Arten er trækfugl, der overvintrer i Sydvesteuropa og i Vestafrika. I forbindelse med det nationale overvågningsprogram overvåges arten én gang i perioden - senest i 2009. Klyden blev totalfredet i Danmark i 1922. Herefter har bestanden været i fremgang i gennem en lang årrække. Bestanden blev i 2009 opgjort til ca. 2.350 ynglepar, og arten er udbredt over hele landet med undtagelse af Bornholm. Det vurderes, at arten gennem den seneste årrække formentlig er i tilbagegang efter en lang årrække med fremgang.

Arten har været almindelig forekommende i området som ynglefugl i perioden 2004-2009 ofte med en ynglebestand på mere end 100 par. I 2007 og 2009 blev der dog kun observeret hhv. 28 og 13 par. Arten yngler ofte på småøer og holme, hvorfor forstyrrelse i form af menneskelig aktivitet eller prædation kun udgør en beskedent trussel.

Hvidbrystet præstekrave

Hvidbrystet præstekrave yngler i Danmark på sandstrande og områder med lav vegetation tæt ved kysten. Arten er trækfugl, som overvintrer i Vesteuropa og Vestafrika. Arten er siden 1950'erne gået stærkt tilbage og forekommer nu kun i Vadehavsområdet, hvor Rømø og Fanø udgør kernelokaliteterne. Overvågningen af hvidbrystet præstekrave i det nationale foretages hvert år nu i tæt samarbejde med DOF. Arten blev seneste overvåget i 2011, hvor bestanden blev optalt til 61 ynglepar. I overvågningsperioden er den alene registreret ynglende i Sydvestjylland. Antallet af ynglepar har varieret en del gennem perioden, men overordnet set har forekomsten på kort sigt i perioden 2004-2011 været stabil, dog med store år til år udsving. På lidt længere sigt fra 1980-2001 har bestandsudviklingen været stabil eller i tilbagegang, mens artens udbredelse har været i tilbagegang. Tab af ynglehabitat samt prædation og forstyrrelser i yngleområdet er de største trusler mod arten.

Hvidbrystet præstekrave har ynglet fåtalligt i perioden 2004-2012. Seneste registrering af ynglende hvidbrystet præstekrave i området var i 2010. Hvidbrystet præstekrave er følsom over for menneskelig forstyrrelse, men forstyrrelser i området har næppe et omfang, der forringer områdets potentiale som ynglelokalitet for arten.

Brushane

Brushanen yngler på forholdsvis kortgræssede ferske enge og strandenge. Arten er trækfugl og overvintrer i Sydeuropa og Vestafrika. I forbindelse med det nationale overvågningsprogram overvåges arten nu hvert 2. år - senest i 2012, der i modsætning til tidligere år faktisk var et usædvanligt godt yngleår på grund af rigeligt nedbør på de jyske ynglelokaliteter. Tidligere var brushanen almindelig og udbredt i hele landet med undtagelse af Bornholm. Arten er imidlertid gået meget tilbage i løbet af 1900-tallet, og forekommer i dag kun i et mindre antal på de ferske dele på strandengsområder, hovedsageligt i Vest- og Nordjylland, hvor Tipperne i Ringkøbing Fjord i dag er kernelokaliteten for arten. Antallet af ynglepar af brushane har både på kort sigt 2004-2011 og på lang sigt 1980-2011 været hastigt aftagende, og er faldet med 90-95 % over de seneste 30 år. De største trusler mod brushane er tab af ynglehabitat pga. dens store krav til vegetationshøjde, hydrologi og fred mod forstyrrelser og prædatorer.

Brushane er registreret ynglende i området i 2005 og 2012 med et par. Derudover har der ikke været observeret ynglepar. Forstyrrelser vurderes ikke at udgøre en trussel for brushanen i området.

Fjordterne

Fjordterne yngler i kolonier på øer og holme eller langs kysten og ved søer ofte i selskab med havterne eller hættemåger. Arten er trækfugl, der overvintrer langs Vestafrikas kyster. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten hvert 3. år - senest i 2012. Den danske bestand af fjordterne har efter 1980 samlet set været i tilbagegang, og de ca. 420 ynglepar der blev registreret ved optælling i 2006 ligger langt under det tidligere niveau på næsten 1.500 par i slutfirserne. Fjordterne er udbredt langs de danske kyster og ved større søer undtagen på Bornholm, men udbredelsen har samlet set været i tilbagegang siden 1980. Største trussel for den danske ynglebestand vurderes at være prædation/forstyrrelse på ynglepladserne især fra ræve.

Fjordterne har de senere år enten ynglet fatalligt eller slet ikke ynglet i området. Det vurderes at forstyrrelser næppe har et omfang der forringer områdets egnethed som ynglelokalitet.

Sortterne

Sortterne yngler i Danmark i kolonier ved ferskvand oftest i flydebladsvegetationen i overgangszonen mellem vand og land. Arten er trækfugl, der overvintrer i Vestafrika. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten hvert år. Sortternen var tidligere mere almindelig og udbredt over det meste af landet, men har gennem de seneste årtier været i stærk tilbagegang og forekommer nu kun på få lokaliteter i Nord-, Vest- og Sønderjylland. Den samlede danske ynglebestand blev i 2011 opgjort til ca. 50 par fordelt på 3 ynglekolonier. Sortterne har i såvel den korte periode 2004-2011 som i den lange periode 1980-2011 konstant været i tilbagegang. De største trusler mod sortterne er forringelser af ynglehabitat i form af tilgroning eller dræning.

Området er ynglelokalitet for en høj andel af den danske ynglebestand af sortterner. Således fandtes i 2012 over 1/3 af de ynglende sortterner i Danmark i området. Siden 2004 har antallet af ynglepar varieret mellem 14-33 par med enkelte år (2005 og 2007), hvor der kun blev observeret hhv. 1 og 0 ynglepar. I hvor høj grad sortterne er følsom over for menneskelig forstyrrelse er uvist, men det vurderes, at forstyrrelse sandsynligvis ikke er en trussel for sortternen i området, fordi den yngler i småsøer.

Mosehornugle

Mosehornugle yngler i Danmark på udyrkede arealer som strandenge, ådale og andre græsarealer. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten nu hvert 2. år – senest i 2011. Den har tidligere været almindelig, men er efter 1950 gået kraftig tilbage og forekommer nu lokalt og spredt over

landet med de fleste ynglepar i Vadehavsområdet. Mosehornuglen har en fluktuerende forekomst i Danmark, hvilket også afspejles i resultaterne fra gennemførelse af overvågningsprogrammet. Der blev således registreret 3, 0, 13 og 5 ynglepar hhv. i 2005, 2007, 2009 og 2011. Det vurderes, at bestanden af ynglende mosehornugler på trods af den fluktuerende forekomst overordnet set har været stabil igennem perioden 2004-2011, hvilket også gør sig gældende på lidt længere sigt i perioden 1980-2011.

I 2006 og 2009 blev der fundet et par ynglende mosehornugle, men ellers er arten ikke observeret i perioden 2004-2012. Om forstyrrelse udgør en trussel for mosehornuglen i området er ikke vurderet.

Blåhals

Blåhals genindvandrede i 1992 som ynglefugl i Danmark efter ca. 100 års fravær. Siden starten af 1990'erne er bestanden af ynglende blåhals steget, og arten har siden 2003 været i stor fremgang. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten én gang i overvågningsperioden på baggrund af kvalitetssikrede data fra DOFbasen. I forbindelse med den seneste opdatering af fuglebeskyttelsesområdernes udpegningsgrundlag, blev arten medtaget på 6 fuglebeskyttelsesområder udpegningsgrundlag. Det ser ud til at arten har fortsat sin fremgang, den har således i de seneste år har spredt sig fra det sydlige Jylland længere mod nord. Hvilket vurderes, at skulle ses med baggrund i artens beskedne krav til ynglelokalitet, der ofte udgøres af større eller mindre rørskovsområder med indslag af pil langs grøfter og kanaler.

Arten overvåges i overvågningsprogrammet – NOVANA 2011-15 for første gang. Det vil derfor ved programmets afslutning være muligt at give et landsdækkende billede af artens forekomst.

Fuglebeskyttelsesområde 60 - Vidåen, Tøndermarsken og Saltvandssøen

Trækfugle 1992-2009

	1992 - 1997	1998 - 2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Pibesvane	157	778	5	35	35	17	3	58
Sangsvane	806	1052	780	1400	1285	190	275	61
Kortnæbbet gås	3237	3000	1150	3500	497	4500	1500	1500
Grågås	4904	8158	9185	5250	6280	3822	7374	8000
Bramgås	34764	40861	60500	58470	55275	64000	70200	67000
Gravand	19450	12226	4460	3263	2394	3957	4000	8868
Pibeand	15920	12918	5500	7160	9425	17878	12552	6472
Spidsand	2500	4477	1800	500	660	1000	420	500
Skeand	1411	1853	132	500	600	232	280	377
Havørn			2	4	6	3	4	7
Klyde	4979	2034	630	510	595	675	1025	860
Hvidbrystet præstekrave			4	2	3	3		
Hjejle	46035	50325	30000	27500	10000	12500	19174	20000
Strandhjejle	3352	2147	1050	1318	1242	830	817	990
Islandsk ryle	81000	49710	20220	30852	80010	13000	45038	15000
Almindelig ryle	93050	75002	50000	60000	55000	41000	50100	36222
Lille kobbersneppe	4076	2436	2300	2000	2850	1542	7000	2622

Trækfugle på udpegningsgrundlaget. Trækfuglearterne er optalt ved NOVANA overvågningen og medtager årlige data i perioden 2004- 2009.

Pibesvane

Pibesvane trækker på vej fra den arktiske tundra til overvintringspladserne især i Holland gennem Danmark. I det nationale overvågningsprogram foretages overvågningen af DCE gennem årlige landsdækkende optællinger i midten af januar samt optællinger hvert 2. år i november. I forbindelse med streng kulde som i 2010 og 2011 trækker pibesvanerne længere mod syd. Tidligere blev arten især truffet i de jyske lavvandede fjorde, hvor de fouragerede på undervandsvegetationen. Fra midten af 1990'erne er de største antal pibesvaner dog registreret på agerland. Antallet af pibesvaner i både januar og november har fluktueret igennem overvågningsperioden, men har generelt været lavere end i perioden 1992-1993. Bestanden i Danmark blev i november 2011 opgjort til ca. 3.800 individer. Arten har været i tilbagegang i hele Nordvesteuropa siden 1995, og den største trussel mod arten i gennemtræksområder og vinterkvarter er formentlig adgang til gode fødesøgningsområder.

Antallet har været meget svingende nogen år med meget få og andre år op til 778 trækkende fugle.

Sangsvane

Sangsvane yngler i det nordlige Europa og videre i det nordlige Rusland. Fuglene overvintrer i Nordvesteuropa med tyngdepunkt i Danmark. I det nationale overvågningsprogram foretages overvågningen af DCE gennem årlige landsdækkende optællinger i midten af januar. Sangsvanen optræder som træk- og vintergæst i områder med gode fødemuligheder, men arten ses efterhånden i større grad på marker. Bestanden har været stigende i antal i perioden 1992 til 2004 og har derefter varieret med faldende tendens. Specielt i 2011, som var den anden hårde vinter i træk var antallet af overvintrende sangsvaner lavt med ca. 23.000 individer mod ca. 36.000 i gennemsnit for perioden 2004-2010. Arten har været i fremgang i Nordvesteuropa.

Antallet af rastende sangsvaner har været meget varierende med mellem 61 og 1400 fugle. De senere år (2007-2009) har tendens i området været et faldende antal trækkende sangsvaner.

Kortnæbbet Gås

Kortnæbbet gås yngler på Svalbard og overvintrer i Nordvesteuropa bl.a. Danmark, hvor den ofte ses fouragerende på marker og enge, overvejende i Vest- og Nordjylland. Arten overvåges i det nationale overvågningsprogram af DCE – senest i 2011. Antallet af kortnæbbet gås optælles ved midvintertællinger i januar og fra 2004 også om foråret i marts. Arten, har både på kort sigt i overvågningsperioden fra 2004-2011 og på lidt længere sigt fra 1980, udvidet sit udbredelsesområde fra den jyske vestkyst til nu også at omfatte lokaliteter længere inde i landet og enkelte lokaliteter i Østdanmark. Antallet af denne gåseart i Danmark har siden 1990´erne været stigende, dog ikke helt så markant som stigningen i den samlede nordvesteuropæiske bestand, der næsten er fordoblet siden midten af 1990´erne. I 2011 blev bestanden i Danmark opgjort til ca. 22.500 individer i januar og ca. 43.000 individer i marts.

Antallet af trækkende kortnæbbet gås har i perioden 2004-2009 varieret mellem 500 og 4500 fugle.

Grågås

Grågås er en udbredt ynglefugl i Danmark. Den danske ynglebestand suppleres af trækfugle fra Norge der trækker gennem Jylland og fugle fra Sverige der trækker igennem Østdanmark. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten årligt af DCE ved midvintertællinger i januar og supplerende tælling i september, hvor arten antalsmæssigt har den største forekomst i Danmark. Antallet af grågæs i perioden 2004-2011 har været stigende frem til 2009 og derefter aftagende de følgende to år sandsynligvis på grund af de to strenge vintre med øget dødelighed blandt grågæssene, dette afspejles også i september tællingerne, hvor antallet efter en lang årrække med stigende antal faldt fra 2010 til 2011. Den danske bestand blev i 2011 opgjort til ca. 61.000 individer i januar og 120.000 individer i september. Grågås har efter en længere årrække med stabile bestande i 1980´erne siden 1990´erne været markant stigende, hvilket også er tilfældet for den samlede nordvesteuropæiske bestand.

Rastende grågæs findes i stort antal i området (4.000-7.000), og tendensen har været stigende de sidste 20 år.

Bramgås

De bramgæs der kommer til Danmark i træktiden kommer primært fra ynglepladserne i Sibirien. Arten overvåges i det nationale overvågningsprogram årligt af DCE ved midvintertællinger i januar suppleret med en forårstælling i marts, hvor arten antalsmæssigt har den største forekomst i landet. Vurderet på baggrund af tællingerne i marts har bestanden af bramgås været stærkt stigende frem til 2008 med ca. 77.000 bramgæs i landet. Herefter har bestanden været stabil med undtagelse af 2010, hvor den hårde vinter betød et noget lavere antal. Betydning af de hårde vintre i 2010 og 2011 afspejles også af en nedgang ved tællingerne i januar. Den meget markante fremgang i den danske bestand følger nøje udviklingen i hele den nordvesteuropæiske bestand.

Antallet af trækkende bramgæs har siden 2007 ligget over 60.000, og over hele perioden 1992-2009 har der været en stor vækst i områdets trækbestand.

Gravand

Gravand er en almindelig og udbredt ynglefugl i store dele af landet. Som trækfugl fra vores nabolande ses den i et internationalt betydende antal i den vigtigste danske rastelokalitet Vadehavet, men også langs Jyllands Kattegatkyst og i Limfjorden træffes arten talrigt. Arten overvåges i det nationale overvågningsprogram hver 3. år af DCE ved midvintertællinger i januar. I overvågningsperioden 2004-2011 er arten senest overvåget i 2008, hvor den samlede danske

bestand blev anslået til ca. 32.000 overvintrende gravænder. På kort sigt i overvågningsperioden har bestanden været på et stabilt niveau. I Vadehavet har bestanden på længere sigt siden 1980 været stigende.

Siden 2002 har antallet af trækkende gravænder været stigende, sådan at der ved sidste optælling var ca. 8.900 fugle.

Pibeand

Pibeand er en almindelig og vidt udbredt trækgæs i Danmark. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten hvert år af DCE ved efterårstællinger i oktober. Ved optællingen i 2010 havde arten sin største forekomst i Vadehavet, Ringkøbing Fjord og Sydsjælland, hvor Vadehavet huser ca. halvdelen af den samlede danske bestand. På kort sigt i perioden 2004-2010 har bestanden overordnet set haft en stabil udvikling, og bestanden har på lidt længere sigt siden 1980'erne været stigende. I 2010 blev bestanden optalt til ca. 170.000 rastende fugle, hvilket var lidt højere end gennemsnittet for overvågningsperioden 2004-2010. På kort sigt i perioden 2004-2010 har bestanden overordnet set haft en stabil udvikling og bestanden har på lidt længere sigt siden 1980'erne været stigende.

Antallet i området har i perioden 2001-2009 varieret mellem 6.000 og 14.000 fugle, og antallet af trækfugle har været stabilt over de sidste 20 år.

Spidsand

Spidsand er en sjælden ynglefugl i Danmark og Centraleuropa og mere almindelig i Nordeuropa. Arten er lokalt en almindelig trækgæst i Danmark, da den træffes i større antal på ganske få lokaliteter og kun i mindre antal blandt andre svømmeænder på de fleste andre lokaliteter. Arten overvåges i det nationale overvågningsprogram hvert år af DCE ved efterårstællinger i oktober i de for arten vigtigste områder. Vadehavet er artens vigtigste rasteplads, mens områder som Ringkøbing Fjord, Agger Tange, Ulvshale-Nyord og lokaliteter i Sydsjælland ligeledes huser store forekomster i træktiden. Overvågningen indikerer at trækbestanden på kort sigt i overvågningsperioden 2004-2010 har været nogenlunde stabil, og at forekomsten på lidt længere sigt fra 1980'erne og frem har været stigende.

Bestanden har i hele perioden ligget på omkring 500-2.000 spidsænder, og bestanden har de senere år været relativt stabil.

Skeand

Skeand er en fåtallig ynglefugl i Danmark, men forekommer over det meste af Europa. Arten er flere steder i Danmark en almindelig trækgæst. Arten overvåges i det nationale overvågningsprogram hvert år af DCE ved efterårstællinger i oktober i de for arten vigtigste områder. Den findes i træktiden i større antal på nogle få egnede lokaliteter, hvor Maribosøerne og Ulvshale-Nyord er de to vigtigste danske rastelokaliteter for arten. I Jylland er Vejlerne og Magrethekog de vigtigste rastelokaliteter. Den danske rastebestand af skeand viser på lidt længere sigt i perioden 1980-2010 og på kort sigt i overvågningsperioden 2004-2010 en stabil forekomst. Bestanden i Danmark blev i oktober 2010 opgjort til ca. 7.200 individer. Arten har i løbet af perioden 1960-2010 udvist en forskydning mod øst pga. tilbagegang i bundvegetationens udbredelse i Jylland og habitatrestaureringer i Østdanmark.

Arten har haft en negativ udvikling i trækbestanden i området gennem de sidste 20 år, således at der særligt i 2002-2009 har været en del færre fugle end de foregående år. Arten er alsidig i sit valg af rastepladser, og er formentlig ikke i større omfang udsat for trusler.

Havørn

Havørn er en fåtallig ynglefugl, som findes spredt over hele Danmark på nær Bornholm. Arten er dog fortsat meget sjælden i Midt- og Nordjylland. Potentielle ynglelokaliteter udgøres af områder ved kysten eller ved større søer med gammel skov og fourageringsområder i form af fladvandede kystnære områder, laguner osv. Reden placeres i gammel skov med godt udsyn og få menneskeskabte forstyrrelser. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten nu på baggrund af data fra DOFbasen. Disse data kvalitetssikres af DCE og anvendes efterfølgende til Naturstyrelsens overvågning af arten. De fleste danske havørnepar findes på Lolland og Sydsjælland, men arten har efterhånden etableret stabile bestande i både Sønderjylland og på Sydfyn.

Flere trækkende havørne har været observeret i området i 2004-2009, hvor antallet har ligget på gennemsnitlig fire trækkende havørne årligt. Højeste antal er fra 2009 med 7 fugle.

Hvidbrystet præstekrave

Hvidbrystet præstekrave yngler i Danmark på sandstrande og områder med lav vegetation tæt ved kysten. Arten er trækfugl, som overvintrer i Vesteuropa og Vestafrika. Arten er siden 1950'erne gået stærkt tilbage og forekommer nu kun i Vadehavsområdet, hvor Rømø og Fanø udgør kernelokaliteterne. Overvågningen af hvidbrystet præstekrave i det nationale foretages hvert år nu i tæt samarbejde med DOF. Arten blev seneste overvåget i 2011, hvor bestanden blev optalt til 61 ynglepar. I overvågningsperioden er den alene registreret ynglende i Sydvestjylland. Antallet af ynglepar har varieret en del gennem perioden, men overordnet set har forekomsten på kort sigt i perioden 2004-2011 været stabil, dog med store år til år udsving. På lidt længere sigt fra 1980-2001 har bestandsudviklingen været stabil eller i tilbagegang, mens artens udbredelse har været i tilbagegang. Tab af ynglehabitat samt prædation og forstyrrelser i yngleområdet er de største trusler mod arten. Som trækfugl er arten medtaget på udpegningsgrundlaget for 2 af de fuglebeskyttelsesområder, hvor den også indgår som ynglefugl. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten som trækfugl af DCE.

Som trækfugl er den kun registreret i området i 2004-2007 med 2-4 individer i de enkelte år.

Klyde

Klyde yngler spredt over store dele af Europa, og som trækfugl træffes klyden almindeligt på kystlokaliteter over det meste af landet. Overvågning af klyde som trækfugl foretages i det nationale overvågningsprogram af DCE. Arten optælles hvert 2. år ved optællinger i august måned på de danske fældepladser, som bl.a. omfatter Vadehavet, Læsø og Saltbækvig. Langt den største del af de fældende klyder træffes netop i Vadehavet. I overvågningsperioden 2004-2011 var antallet af fældende klyder i Danmark noget svingende. Bestanden lå stabilt på ca. 7.500 individer fra 2007 til 2009 med et fald i 2011 til ca. 4.600 individer, hvilket muligvis kan skyldes, at et stort antal fugle døde på grund af den hårde vinter. På det foreliggende grundlag er det endnu ikke muligt at vurdere udviklingen i antallet af rastende klyder i Danmark.

Hjeje

Som trækfugl er hjeje almindelig i det meste af landet, med størst antal i Vadehavsområdet, langs Jyllands vestkyst og i Limfjordsområdet. I det nationale overvågningsprogram overvåges hjeje som trækfugl af DCE én gang i overvågningsperioden, senest ved en landsdækkende tælling i 2008, hvor der især er foretaget optælling i de 25 fuglebeskyttelsesområder, hvor arten er på de pågældende områders udpegningsgrundlag. Hjeje har tidligere været genstand for landsdækkende optællinger, og i perioden 1993 til 2008 er antallet steget fra 240.000 fugle til 380.000 fugle. Bestanden og dens udvikling kan ikke vurderes på det foreliggende grundlag.

Bestanden af rastende hjejler har været varierende over en tyveårig periode med en faldende tendens. I 2006-2009 har antallet været 10.000-20.000 fugle, mens niveauet før 2002 var mellem 20.000 og 50.000 fugle. Arten er alsidig i sit valg af fourageringsområder, og det vurderes af DCE, at der generelt ikke er nogen forstyrrelsestrusler for trækkende hjejle i området.

Strandhjejle

Strandhjejle er en højarktisk vadefugl, der yngler i Sibirien. Under trækket forekommer den i Danmark langs lavvandede kyster, hvor langt størstedelen opholder sig i Vadehavet. Overvågning af arten i det nationale overvågningsprogram foretages af DCE. Hvert 2. år i august måned optælles antallet af rastende fugle i Vadehavet, som er det eneste fuglebeskyttelsesområde, hvor arten indgår i områdets udpegningsgrundlag. Arten er seneste overvåget i 2011. I overvågningsperioden 2004-2011 vurderes bestanden at have været stabil. Som for andre trækfugles vedkommende var antallet i 2011 lavere end tidligere, formentlig som en følge af den hårde vinter i 2010/11. På længere sigt i perioden 1980-2011 vurderes bestanden ligeledes at have været stabil eller stigende i Vadehavet.

Antallet af strandhjejler har været nogenlunde stabil i perioden 2004-2009 med cirka 1000 fugle. Dog har trækbestanden i 2007-2009 ligget lidt under 1000 fugle.

Islandsk ryle

Islandsk ryle er en højarktisk ynglefugl med to bestande i hhv. det centrale Sibirien og Canada/Grønland. Arten forekommer på træk i Danmark, hvor den opholder sig langs lavvandede kyster og søger føde på sandede vadeblader. Overvågning af arten i det nationale overvågningsprogram foretages af DCE. Hvert 2. år i august måned optælles antallet af fældende fugle i Vadehavet, som er det eneste fuglebeskyttelsesområde hvor arten indgår i områdets udpegningsgrundlag. Arten er seneste overvåget i 2011. Både på kort sigt i overvågningsperioden 2004-2011 og på længere sigt siden 1980'erne har bestanden af rastende islandske ryler i Vadehavet gennemgået en markant stigning fra 23.000 individer i 2004 til ca. 172.000 i 2009.

Islandsk ryle har i perioden 1992-2009 overordnet set været i en positiv udvikling i området, men trækbestandens størrelse i området har generelt været meget varierende. Sidste optælling viste 15.000 fugle.

Almindelig ryle

Almindelig ryle er efterhånden en sjælden dansk ynglefugl, mens arten som trækfugl i efteråret forekommer i meget store antal fra yngleområder i Nordskandinavien og Sibirien. Arten overvåges i det nationale overvågningsprogram hver 2. år af DCE – senest i 2009 Bestanden i de ca. 20 fuglebeskyttelsesområder, hvor arten er på de pågældende områders udpegningsgrundlag optælles i oktober måned. Vadehavet er langt den vigtigste lokalitet for rastende almindelige ryler i Danmark med over 150.000 fugle siden begyndelsen af 1980'erne, men med en faldende tendens. I overvågningsperioden 2004-2011 har bestanden i de 20 fuglebeskyttelsesområder ligget nogenlunde stabil omkring 200.000 fugle. Over en længere årrække vurderes bestanden dog at have været faldende.

Antallet af rastende almindelig ryle har været stigende siden 2002 og nogenlunde stabil har i perioden 1992-2009 med omkring 4000-6000 fugle.

Lille kobbersneppe

Lille kobbersneppe yngler i det nordligst Skandinavien og højarktisk Sibirien og forekommer kun i Danmark på træk. Arten overvåges i det nationale overvågningsprogram hvert 2. år af DCE ved optællinger i maj i de 7 fuglebeskyttelsesområder, hvor arten er på de pågældende områders

udpegningsgrundlag – senest i 2010. Langt den største del af de rastede små kobbersnepper opholder sig i Vadehavet, og her har arten siden 1980 ligget ret stabilt på 20.000-30.000 individer. I perioden 2004-2011 har antallet svinget mellem ca. 32.000 og ca. 46.000 individer i de 7 fuglebeskyttelsesområder, men bestanden har overordnet været stabilt siden 1980'erne.

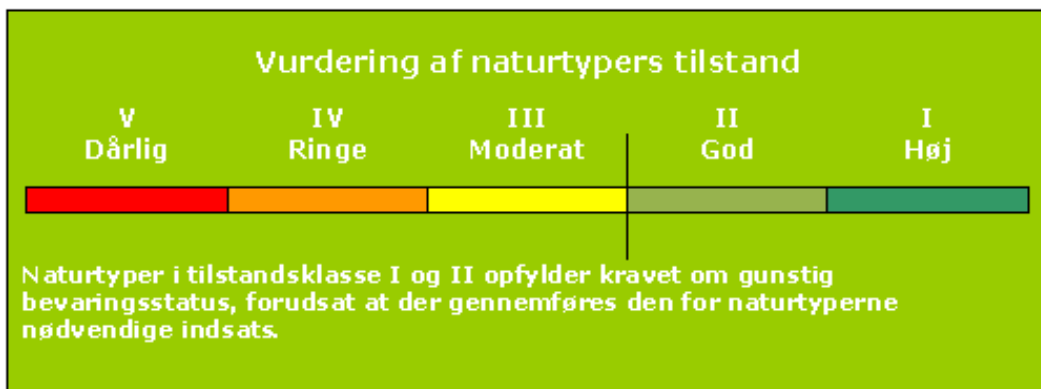
Trækbestanden har undergået en markant, positiv udvikling i området siden 2001. Óverordnet set har den været stabil siden 1992.

2.4 Naturtilstand og tilstand af arters levesteder

Overvågningen og kortlægningen af naturtyperne og levesteder for arter viser, at mange af disse i forskelligt omfang bliver påvirket af en række faktorer, som kan have betydning for naturtypernes og levestedernes tilstand og indhold af dyre- og plantearter.

Vurdering af naturtypernes naturtilstand bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser, hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Tilstandssystemet er nærmere beskrevet i DCE's rapport "Vurdering af naturtilstand", som er indarbejdet som en del af: Bekendtgørelse om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, der i de lysåbne naturtyper er baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drængrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres strukturindeks bl.a. på omfang af jordbearbejdning, afvandingsforhold, forekomst af invasive arter og trækronernes lagdeling i forskellige etager. Artsindeks for søer er beregnet ud fra alle fundne arter i både rørsump og sø.

Struktur- og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

Tilstandsklasser for naturtyper.

Natura 2000-områdernes lysåbne, terrestriske naturtyper blev første gang systematisk kortlagt i 2004-06. Her blev 23 naturtyper kortlagt. I 2010-12 er de 23 lysåbne naturtyper blevet genkortlagt, og de resterende 10 terrestriske naturtyper er blevet inddraget i kortlægningen. For at sikre sammenligneligheden er det tilstræbt at indsamle data fra nøjagtig samme steder som i den første kortlægning. Det har imidlertid ikke været muligt i alle tilfælde, da den nye kortlægning er gennemført efter en lidt mere detaljeret metode samtidig med, at metoden bygger på en mere detaljeret definition af de enkelte naturtyper. En grundig beskrivelse af metoden til kortlægning af de terrestriske naturtyper i det nationale overvågningsprogram kan ses i den tekniske anvisning.

Den nye kortlægning er således mere detaljeret og giver dermed et forbedret billede af udstrækningen og tilstanden af områdets habitatnatur.

En sammenligning af resultaterne fra kortlægningerne i 2004-06 og 2010-12 kan i flere habitatområder vise, at der tilsyneladende er sket markante udsving både i antallet af naturtyper, deres arealer og deres tilstand. Disse udsving repræsenterer kun i få tilfælde reelle, naturmæssige ændringer. I mange tilfælde er udsvingene et resultat af større detaljeringsgrad og metodemæssige ændringer i kortlægningen. For dette Natura 2000-område er udsving i kortlagt naturareal og vurderet naturtilstand vist og kommenteret neden for.

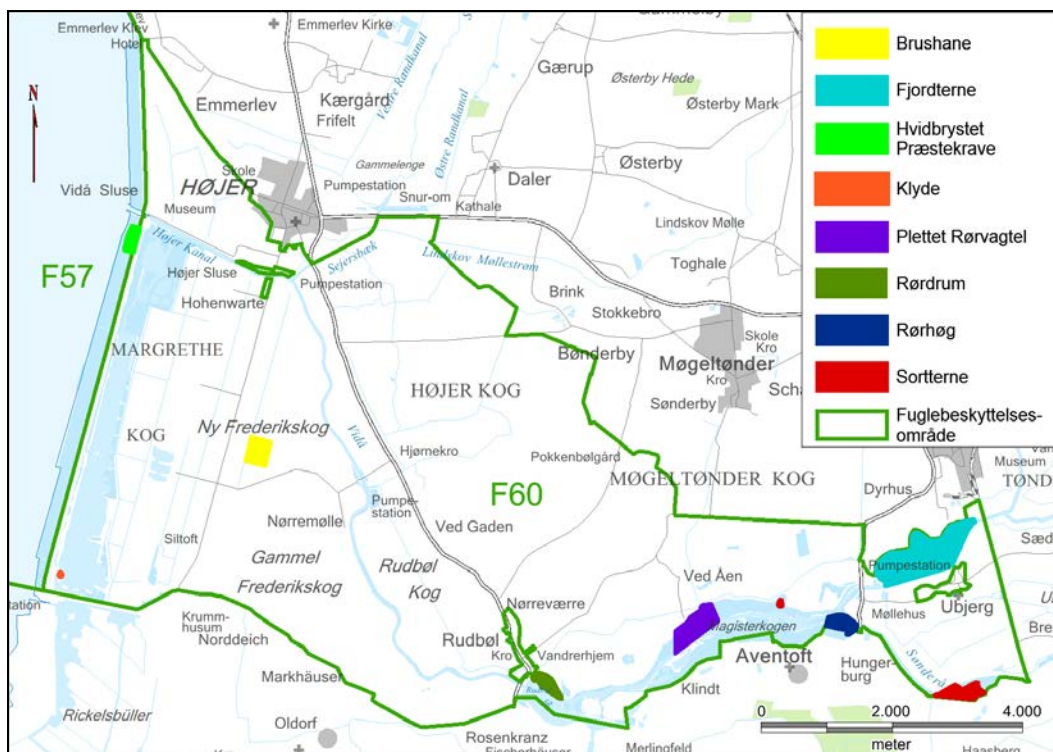
Til denne basisanalyse er der udviklet et system, der vurderer tilstanden af levestedet for en række arter. Det drejer sig om arterne klokkefrø, stor vandsalamander og eremit samt 16 arter af ynglefugle. Systemet inddeler arternes levested i 5 tilstandsklasser, som beskrevet under naturtypernes tilstandssystem. Beregningen af tilstanden er baseret på en række nøglefaktorer, der er specielt vigtige for at levestederne kan fungere optimalt for de pågældende arter. Se de tekniske anvisninger til kortlægning af levesteder for klokkefrø, stor vandsalamander, eremit og ynglefugle.

2.4.1 Levestedskortlægning og tilstandsvurdering

Inden for området er der foretaget kortlægning af levesteder for enkelte arter. Kortlægningen er foretaget ved registrering af relevante biologiske og strukturelle forhold i områdets småsøer - og for eremits vedkommende, strukturparametre knyttet til gamle træer. Der er tilsvarende kortlagt og tilstandsvurderet levesteder for nogle af områdets udpegede ynglefugle.

Arter

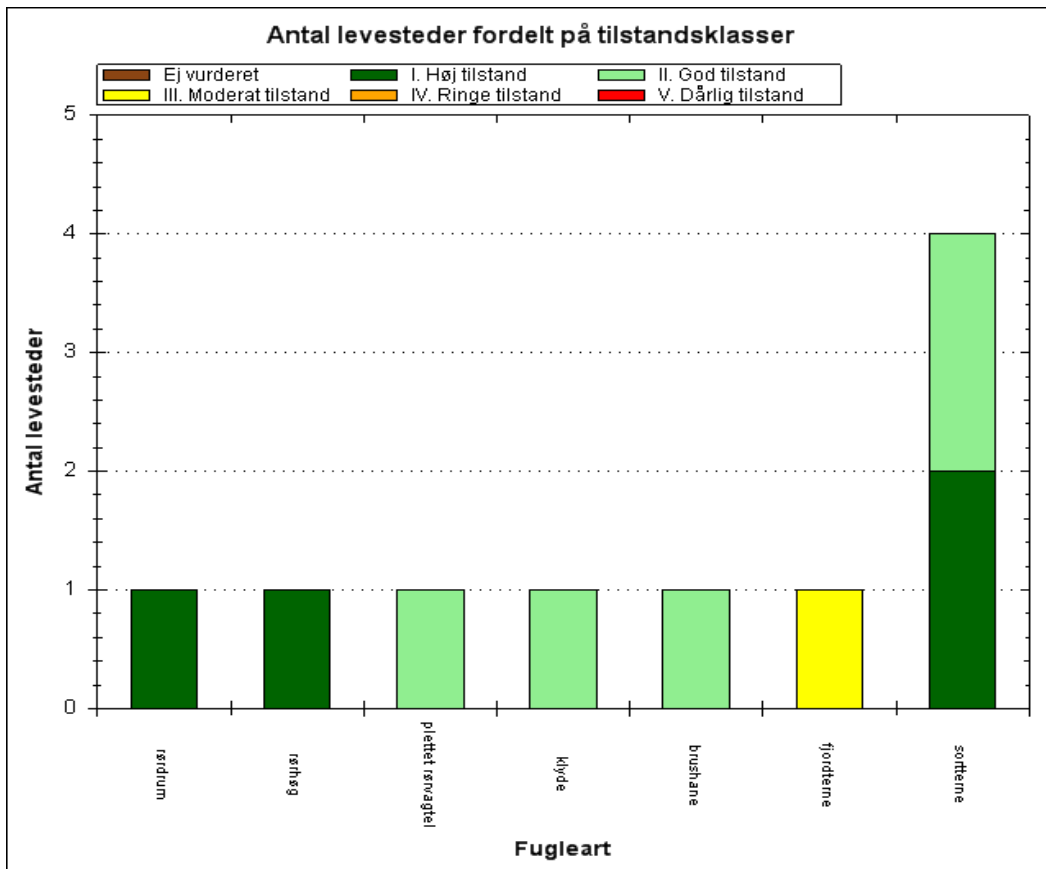
Der er kortlagt et levested for hver af fuglearterne brushane, fjordterne, hvidbrystet præstekrave, klyde, plettet rørvagtel, rørdrum og rørhøg. Der er kortlagt 4 levesteder for sortterne.

Kortlagte levesteder for brushane, fjordterne, hvidbrystet præstekrave, klyde, plettet rørvagtel, rørdrum, rørhøg og sortterne.

De kortlagte levesteder for rørdrum, rørhøg, plettet rørvagtel, klyde, brushane og sandterne er i en gunstig tilstand, mens det kun er det kortlagte levested for fjordterne, der har en ugunstig tilstand. Årsagen til den ugunstige tilstand skyldes først og fremmest risiko for prædation.

Kortlægningen af disse ynglefugles levesteder er foretaget i 2013-14, og den beregnede tilstand af disse fremgår af nedenstående diagram. De enkelte levesteders tilstand kan ses præsenteret på kort via Naturstyrelsens MiljøGis.

Antal og tilstand af de kortlagte levesteder for ynglefugle.

2.5 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)

Negative påvirkninger/trusler defineres i denne sammenhæng som påvirkninger, der - hver for sig eller i kombination indebærer en forhindring eller væsentlig forsinkelse af muligheden for, at naturtypen eller levestedet kan opnå gunstig bevaringsstatus. Det er således nødvendigt – på kort eller langt sigt - at imødegå truslen, hvis naturtypen eller levestedet skal sikres gunstig bevaringsstatus.

2.5.1 Trusler, der vurderes konkret i denne basisanalyse

Vurdering af en række væsentlige trusler har indgået konkret i kortlægning og tilstandsvurdering af naturtyper og levesteder inden for det gennemførte NOVANA-program. Der er desuden foretaget vurdering af registrerbare trusler for arter. Der er tale om kendte og aktuelle trusler med fokus på de forhold, som det er muligt at håndtere forvaltningsmæssigt.

Omfanget af disse trusler for dette områdes lysåbne naturtyper og levesteder er vist neden for og betydningen er konkret beskrevet og vurderet. I den konkrete tekst under hver trussel medtages omtale af arter, hvor truslen også har betydning for en eller flere arter på udpegningsgrundlaget. Dokumenterede trusler for arter er desuden vurderet selvstændigt.

Det drejer sig om truslerne forstyrrelse af fugle samt prædation.

Forstyrrelser af fugle

DCE har vurderet betydningen af forstyrrelse for Natura 2000-områdernes udpegede arter, samt vurderet om eksisterende beskyttelsesbestemmelser er tilstrækkelige - Vurdering af forstyrrelsestrusler i Natura 2000-områderne.

Det vurderes i DCE-rapporten: *For ynglefuglene: Det vurderes at klyde, hvidbrystet præstekrave, fjordterne og brushane er sårbare over for forstyrrelser, men at forstyrrelse ikke udgør en trussel for disse arter i området. Dette skyldes at arterne yngler på svært fremkommelige lokaliteter med lav menneskelig aktivitet.*

For trækfuglene: Forstyrrelser vurderes ikke at udgøre en trussel for trækfuglene på udpegningsgrundlaget.

2.5.2 Trusler, der ikke er omfattet af denne basisanalyse

Næringsberigelse (eutrofiering)

Et forøget plantenæringsindhold af primært kvælstofforbindelser i naturtyperne medfører generelt, at der sker ændringer i konkurrenceforholdene mod mere kvælstofelskende arter. Effekter på en række artsgrupper er nogenlunde ens på tværs af økosystemer med en generel nedgang i de kvælstoffølsomme arter, som oftest er karakteristiske for naturtyper i god naturtilstand. Problemstillingen er nærmere beskrevet i kap. 25.11 i Natur og Landbruskommissionens statusrapport fra 2012.

Den uhensigtsmæssige næringsberigelse kan stamme fra flere kilder:

- *Deposition af luftbårne kvælstofforbindelser* herunder ammoniak er ofte den væsentligste påvirkning af mange naturligt næringsfattige naturtyper. Naturtyperne har forskellig sårbarhed over for kvælstofdepositionen. Der er generelt sket et fald i den luftbårne kvælstofbelastning af naturarealerne inden for de seneste år. Faldet skyldes en nedgang i udledningen fra både danske kilder og udenlandske kilder. Denne reduktion forventes at fortsætte som følge af national og udenlandsk regulering. På trods af reduktionen er tålegrænserne fortsat overskredet på en væsentlig andel af naturarealerne, og det giver forringede muligheder for på sigt at opnå eller fastholde en gunstig naturtilstand. Emissionen fra landbrug reguleres gennem husdyrgodkendelsesloven. Med den seneste regulering af loven i 2010 indførtes skærpede krav til godkendelse af husdyrbrug, så der reguleres på den maksimalt tilladte ammoniakdeposition fra lokale husdyrbrug til sårbare naturområder. Denne regulering bidrager til at mindske væsentlige miljøpåvirkninger med ammoniak som følge af lokale påvirkninger af naturområder fra husdyrbrug.
- *Overfladisk tilførsel eller tilførsel med drænvand fra tilgrænsende, gødskede dyrkningsarealer.* Påvirkningen afhænger af topografien og dyrkningspraksis på naboarealer. Randzonenlovens indførelse af 10 m randzoner langs visse vandløb vil begrænse den negative effekt for søer, vandhuller og vandløb
- *Fastholdt pulje af næring fra tidligere gødskning.* Denne pulje kan gradvis nedsættes ved i en årrække at vælge en driftsform, der aktivt fjerner næringsstoffer fra naturarealet.
- *Tilførsel med udstrømmende, næringsberiget grundvand.* Belastningen af grundvandet med nedsivende næringsstoffer reguleres af gødskningsloven. Der er igangsat et projekt i regi af det nationale overvågningsprogram, der generelt skal belyse sammenhængen mellem grundvandskvalitet og naturtilstand i grundvandsafhængige naturtyper.

Vandindvinding

Kilder, rigkær og andre grundvandsafhængige, terrestriske naturtyper er helt afhængige af en høj grundvandsstand samt mængden og kvaliteten af det udstrømmende grundvand. Indvinding af grundvand til fx drikkevand og vandingsformål kan reducere grundvandstrykket, som igen kan reducere mængden af udsivende grundvand til naturtyperne og en generel sænkning af vandstanden. En sådan udtørring betyder ændring i vegetationen fra en våd mose med udbredt forekomst af mosser til en mere engagtig vegetation. Udtørringen kan ligeledes resultere i en eutrofiering. Tilknyttede dyre- og plantearter vil ligeledes blive negativt påvirkede.

Miljøfarlige stoffer

Tilstedeværelse af udvalgte miljøfarlige stoffer i vandmiljøet overvåges i det nationale overvågningsprogram. Den konkrete betydning for arter og naturtyper er ikke systematisk opgjort. Tilstedeværelsen af stofferne reguleres af miljøbeskyttelsesloven og gennem vandplanlægningen.

Prædation

Prædation fra særlig ræv og mink kan lokalt indebære en meget væsentlig negativ påvirkning af små ynglefugle-bestande. Prædation fra fisk kan i småsøer have væsentlig negativ indflydelse på paddebestande. Overvågning af prædationen på ynglefuglearter indgår endnu ikke i NOVANA-programmet, hvorfor en konkret vurdering af betydningen heraf ikke indgår i denne basisanalyse. Tilstedeværelse af fisk i småsøer indgår i tilstandsvurderingen af levesteder for padder.

Naturstyrelsen udsendte i foråret 2012 en ny minkforvaltningsplan, som særligt tager hensyn til ynglefugle i Natura 2000-områderne, ligesom prædation i et vist omfang reguleres i 1. planperiode.

3. Litteratur

Anvendte EU-direktiver, love og bekendtgørelser:

Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter med senere ændringer (**habitatdirektivet**). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1992:206:0007:0050:DA:PDF>

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/147/EF af 30. november 2009 om beskyttelse af vilde fugle med senere ændring (**fuglebeskyttelsesdirektivet**). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:020:0007:0025:DA:PDF>

Bekendtgørelse nr. 932 af 24. september 2009 af lov om miljømål m.v. for vandforekomster og internationale naturbeskyttelsesområder (**miljømålsloven**), som senest ændret ved lov nr. 514 af 27. maj 2013. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=127102>

Bekendtgørelse nr. 144 af 20. januar 2011 om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder (**målbekendtgørelsen**). <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=135852>

Bekendtgørelse nr. 408 af 01. maj 2007 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter (**habitatbekendtgørelsen**). <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=13043>

Fugle 2004-2011. NOVANA. Pihl, S., Clausen, P., Petersen, I.K., Nielsen, R.D., Laursen, K., Bregnballe, T., Holm, T.E. & Søgaard, S. 2013. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 188 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 49. <http://www2.dmu.dk/Pub/SR49.pdf>

Vurdering af forstyrrelsestrusler i NATURA 2000-områderne. Therkildsen, O.R., Andersen, S.M., Clausen, P., Bregnballe, T., Laursen, K. & Teilmann, J. 2013. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 174 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 52. <http://www2.dmu.dk/Pub/SR52.pdf>

Overvågning af ynglefugle. Pihl, S. & Kahlert, J. 2004. Teknisk anvisning for overvågning af ynglefugle F1, version 2.0. Fagdatacenter for Biodiversitet og Terrestriske Naturdata, AU-DMU. http://www2.dmu.dk/1_Om_DMU/2_Tvaer-funk/3_fdc_bio/ta/TA-F1.pdf

Ekstensiv overvågning af ynglefugle. Pihl, S., Holm, T.E. & Søgaard, B. 2012. Teknisk anvisning nr. A199, Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. http://bios.au.dk/fileadmin/bioscience/ePublikationer/TAA199_Ekstensive_fuglearter_v1.pdf

Tilstandsvurdering af levesteder for ynglefugle. Fredshavn, J.R., Pihl, S., Bregnballe, T. & Søgaard, B. 2014. Tilstandsvurdering af levesteder for ynglefugle. 16 Natura2000 udpegningsarter. Aarhus Universitet, DCE –

Nationalt Center for Miljø og Energi, 52 s. - Videnskabelig rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 114. <http://dce2.au.dk/pub/SR114.pdf>

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Haraldsgade 53
DK 2100 København Ø
Tlf.: (+45) 72 54 30 00

www.nst.dk